

képzettségének megfelelő munkát. A mozgalom színvonalas, értékes teljesítményeket tud felmutatni a múlt haladó hagyományainak és népünk jelenének, szellemi és tárgyi értékeinek bemutatásában, közkinccsé tételében. Egyes tudományágakban alapvető fontosságú művek készültek el. Különösen reményteljes tudományos életünk jövője szempontjából, hogy milyen népszerűvé és elterjedté vált a mozgalom az ifjúság körében. A mozgalomban végzett tevékenységnek az a sajátossága ugyanis, miszerint a résztvevők nem egyszerűen befogadók, hanem kezdeményezők és alkotók is egyfelől: jó iskolája a cselekvő hazafiság érzése, tudata kialakításának, másfelől: a tanulás legigényesebb, legmagasabb rendű formája.

Nagy megtiszteltetés és öröm volt számunkra, hogy a VI. Országos Honismereti Akadémia Csongrád megye bemutatását, megismerését tűzte ki céljául és „fővárosa”, Szeged adhatott otthont e találkozásnak. Úgy érzem, ez az elhatározás elismerése a honismereti mozgalom helyi eredményeinek is, de elsősorban a megye és Szeged városa történelmi és kulturális hagyományainak, emlékeinek, valamint országunk mai életében betöltött helyének, szerepének szől.

A felszabadulás után itt indult meg a demokratikus újjászületés: itt alakult meg a Függetlenségi Népfőnt, itt indult a pártok demokratikus koalíciója, itt volt először napilapja ennek a politikának. S itt jöttek létre először ennek a politikának a társadalmi szervezetei. Jeles, tudományos műhelyek, tudósok működtek Szegeden, akik kiemelkedő, nemzetközileg elismert eredményeket értek el; az egyetlen Nobel-díjas magyar tudós is, aki itthon végzett munkájáért kapta a kitüntetést, Szegeden működött.

Erdei Ferenc, akit szintén régi és erős szálak fűztek Szegedhez, a társadalomformálás legmagasabb rendű emberi feladatának tartotta azt, hogy: „egyszerre kell élnünk és cselekednünk az általános törvényszerűségek pályáján haladva, s az egyedi változatosság külön-külön érdekes változatai közepette”. Kétszeres izgalom vár tehát arra, aki belenérül egy-egy terület történeti vizsgálatába. Érzékelheti a konkrét egyedj esetek, jelenségek különleges ízt, színeit és izgalmasan érdekes kombinációit, ugyanakkor mindezek mögött általános ható törvényszerűség érvényesülését is észlelheti. A gondolatok, úgy érzem, tökéletesen illelnek a honismereti mozgalom igényes és tiszteletre méltó célkitűzéseire. Ezek megvalósításának értékes állomása a mostani Országos Honismereti Akadémia.

Dr. Koncz János:

A szocialista építőmunka és a társadalmi közgondolkodás fejlődése Csongrád megyében

A honismereti munka és a társadalmi közgondolkodás viszonyának elemzése több lehetőséget kínál. A közgondolkodás részeként a honismeretnek fontos feladata egy olyan reális múlt- és jelentudat kialakítása, amely nélkül a szocializmus fejlődése során mindinkább tervezhető jövő tudatos vállalása szegényebb lenne. A szocialista közgondolkodásunkat és a honismeretet egyaránt nem lehet a hazáról kialakított képek statikus egymásutániságának felfogni, hanem aszerint értékelhetjük ezeket, mint dinamikus fejlődésünk fontos vetületét.

A közgondolkodás tartamáról

Amikor a közgondolkodásról Csongrád megyében szólnak, természetesen országos tendenciákról beszélünk, bizonyos helyi tapasztalatokkal. Nincs ugyanis „Csongrád megyei közgondolkodás”, hanem egy általános társadalmi folyamat van, helyi sajátosságokkal. A közgondolkodás a szocialista fejlődés sajátosságaihoz tartozik, hiszen az antagonisztikus osztálytársadalmakban társadalmi közgondolkodásról nem lehet beszélni, ott ugyanis a társadalom gondolkodását, az ebben gyökerező cselekvést is antagonisztikus ellentétek feszítik. Az osztálytársadalmak uralkodó osztályának nem célja, hogy társadalmi közgondolkodás alakuljon ki. A legtöbb, amire törekszik, egyféle manipulált közvélemény, mely a jelenség felfogásától lehetőleg nem jut el a lényeglátásig. Hiszen ha társadalmi közgondolkodás alakul ki, annak nagyobb része objektíve eljut az osztálytársadalom ellentmondásainak felismeréséhez, következtetéské-

pen annak tagadásához. Ez pedig nem lehet az uralkodó osztály célja. Ma a kapitalista világban a munkásosztály és pártja az a politikai erő, mely az osztály-közgondolkodás fejlődése alapján a legnagyobb és egyre növekvő befolyásra tesz szert a tömegek körében.

Mai hazai közgondolkodásunk néhány eleméről szólva szükséges utalni arra, hogy a közgondolkodás vizsgálatánál egyrészt számolni kell a feltételekkel, másrészt a neveléssel. Ha a feltételek és a nevelés összefüggéseit nem egységes folyamatként vizsgáljuk, akkor hibás következtetésekre juthatunk. Hiszen a feltételek nem automatikusan hatnak az emberi gondolkodásra, de a nevelés sem elegendő önmagában a közgondolkodáshoz. Ezért a feltételeket és a nevelést egy-egyben tartjuk indokoltnak vizálni.

A közgondolkodás és a történelem

A mai közgondolkodásról szólva a reális megítélés nem nélkülözheti a rövid történelmi visszapillantást, annak vizsgálatát, hogy mit örököltünk a közvéleményben, a társadalmi gondolatvilágban a felszabadulásakor.

Ahogy anyagilag lerombolt ország, félféudális viszonyok maradtak ránk, az „ezernyi fajta népbetegség” sorában ott volt a Horthy-fasizmus által a hivatalos politika szintjén támogatott nacionalizmus, sovénizmus, irredentizmus. A „hivatalos” közvélemény Nyugat felé kozmopolita, Kelet felé nacionalista befolyásoltságú volt. A Horthy-korszak jellemzője volt a szovjetellenes propaganda és politika. A város és a falu, a munkásság és a parasztság szembeállítására való törekvés éppúgy jellemző volt, mint az értelmiség „osztályok felettisége” hangoztatása, „az én házam az én váram” önző kispolgári életszemlélet hirdetése. Az ideológiai közvéleményt alapvetően a vallásos világnézet határozta meg.

Ez a több évtizedes, sőt évszázados hatás a társadalmi gondolkodásra máról holnapra nem változott meg. Megváltoztatása a körülmények fejlődése és a szocialista nevelés kibontakozása során válik valósággá.

Emellett a hivatalos közgondolkodás mellett természetesen pozitív folyamatok is kibontakoztak. A századfordulón tájegységünkön kialakult a viharsarki eszme, amely hagyományainak alkotó közkinccsé tétele során éppen a honismeret tehet sokat közgondolkodásunk formálásában. Hatvan évvel ezelőtt nálunk is zászlót bontott a Kommunista Magyarországi Pártja, s ha rövid ideig is, de élt az első proletárhatalom, amely nemzeti történelmünk kiemelkedő eseménye. Megbecsülése nemzetudatunk fontos része.

De szólnunk kell a két világháború közötti haladó erőfeszítésekről is, a munkásság, a parasztság, az értelmiség legjobbjainak antifasiszta megnyilvánulásairól. Ezeket sok minden sajátossá tette, de közös volt bennük a felelősségvállalás a jövőért, a nemzetért.

A felszabadulást követően a pozitív örökség folytatása, a negatív örökség visszaszorítása határozta meg feladatainkat. Az első évtized nagy lendülete, nagyszerű eredményei után, az ismeretes jobb- és álbaldali elhajlások, majd az 1956-os ellenforradalom nem kevés problémát okoztak a közgondolkodásban.

Az ellenforradalom leverése után immár több mint két évtizede folytatott következetes politika a közgondolkodás szempontjából visszavonhatatlan változásokat hozott. Ennek során a történelmi értékek reális becslése, a mai feladatok megoldására való ösztönzés az alapvető. A munkásosztály és pártja vezette munkás-paraszt szövetségen alapuló népi-nemzeti egység az egységes szocialista közgondolkodás kialakításának alapvető körülménye és meghatározója. Az államosítást követően a szocialista

mezőgazdaság megteremtése, megszilárdítása, az értelmiség megnyerése a szocializmus ügyének kedvező társadalmi viszonyokat teremtett a szocialista közgondolkodás alakításához. Ezen az úton mintegy két évtizede töretlenül haladunk, és az eredmények jól mérhetők a mindennapokban. A közgondolkodás átalakítása természetesen nem konfliktusmentes. Különböző időszakokban lehet találkozni nemkívánatos ideológiai véleményekkel, állásfoglalásokkal, de ezek pozíciói a marxizmus-leninizmus társadalmi hegemoniájának megteremtése során folyamatosan visszaszorulnak.

Az elmúlt évtizedekben sokat tettünk a reális múlttudat megteremtéséért. Megyénkben különösen jó a helyzet. A kettős honfoglalás immár történelmi értékű jelképe — Pusztaszer — a mi megyénkben van. A honalapítás és a felszabaduláskor a második honfoglalás, a parasztság földhöz juttatása itt vált szimbólummá. Az utóbbi években mind szélesebb körben bontakozik ki az a munka, mely irántja Pusztaszerrel mindazt, ami talmi, s a szocialista haszaszeretet gazdagodó részévé válik. Megyénkben sokat tettünk a viharsarki múlt feldolgozása, értékeinek közkinccsé tétele érdekében is. Dokumentumok, kismonográfiák sora jelent meg. Apoljuk a Márciusi Front Csongrád megyei — elsősorban makói — kapcsolatait, a szövetségi mozgalom értékes hagyományait, becsüljük a haladó értelmiségi erőfeszítéseket.

Megyénk az első felszabadult területekhez tartozik. Az első felszabadult magyar város Makó. Szegeden tette közzé az újjáépítés és a nemzeti újjászülés programját a Magyar Kommunista Párt, itt bontott zászlót a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front. A honismeret nem kis feladata ezeknek a nagy történelmi eseményeknek közkinccsé tétele.

A közgondolkodás gazdasági-társadalmi feltételei

Hosszan lehetne sorolni azokat az eredményeket, amelyek megyénkben a felszabadulás óta eltelt évtizedekben a közgondolkodás körülményeiben, de egyben annak eredményeként is kibontakoztak. Megyénk az ország legurbanizáltabb területei közé tartozik. A lakosság 69 százaléka városokban él, ugyanakkor 16 százaléka tanyán. Az iparban több mint 60 ezren dolgoznak. Az ipari munkások 43 százaléka szakmunkás, 38 százaléka betanított, 19 százaléka segédmunkás. Megyénk helyét az országos ipari termelésben jól jellemzi néhány számadat: nálunk termelik a magyar kőolaj 72, a földgáz 59 százalékát; a gyorsmérleg 60, a falburkoló csempe 37, a háztartási porcelán 62, a gyufa 49, a kenderfonál 71, a szalámi 59, a fűszerpaprika őrlemény 45 százalékát. Megyénk a mezőgazdasági termelésben a harmadik helyen van. Az aktív keresők mintegy 30 százaléka a mezőgazdaságban dolgozik, az iparszerű termelési rendszer a szántóterület 39 százalékát fogja át. A lakásépítés üteme az országosnál nagyobb, fejlett egészségügyi ellátás és kulturális feltételek jellemzőek. A szellemi dolgozók aránya 10 esztendő alatt 13 százalékról 22 százalékra emelkedett. Tudományos, felsőoktatási intézményeink országos, illetve területi feladatokat látnak el. A két évtizede felújított Szabadéri Játékunk immár hagyományos része a magyar közművelődésnek. Itt jelenik meg egyetlen gyermekfolyóiratunk, a Kincskereső.

A közgondolkodás felételeinek, eredményeinek ezek fontos mutatói. Hasonlóan fontos azonban, hogy az elmúlt évtizedek során a magyar—szovjet barátság népünk nemzeti ügye lett, megteremtettük a marxizmus—leninizmus dinamikus hegemoniáját. Jó útemben haladunk a nők gyakorlati egyenjogúságának megteremtése terén. Igyekszünk csökkenteni a felnövekvő ifjúság nevelésének esélykülönbségeit. Az alkotó munka tisztelete, megbecsülése meghatározója a munkának. Ilyen körülmények között fejlődik a közgondolkodás, a tettekben megnyilvánuló szocialista életmód.

Közgondolkodás és életmód

Megyénkben is csökken a termelés társadalmi időalapja, és növekvő szerepet kap a műveltség, a szellemi tőkeberuházás, a becsületes munka. A tudományos-technikai forradalom, a tudomány termelőerővé válásának gyorsulása ma még nem olyan fokon része a közgondolkodásnak, amilyen mértékben ezt a gazdasági és a társadalmi fejlődés igényelné. Sokat kell még tennünk azért, hogy a „hogyan éljünk?” kérdésben a „hogyan dolgozzunk?” legyen az egyik alapvető tényező. Úgy tapasztaljuk, hogy nagy emberi alkotó tartalékok vannak még a munka terén, amelyet felszínre hozni közös feladatunk. Egy olyan egészséges tehetségkultusz megteremtése szükséges, amely a végzett munka szerint oszt elismerést. Az elosztásnál időnként tapasztalható

egyenlősdiségre való törekvés nem lehet a szocialista közgondolkodás része. Fontos az is, hogy életszínvonal szemléletünk realitástartalmát megfelelően érvényesítsük.

A közgondolkodás fontos része a közösségi magatartásra nevelés. Mindenekelőtt értékelnünk kell azokat a nagyszerű eredményeket, amelyek állampolgáraink gazdagodó közösségi magatartását mutatják. Társadalmunk mind több területen vállal kollektív felelősséget az egyénért. A társadalmi létbiztonság, a törvényesség, a teljes foglalkoztatottság, az ingyenes egészségügyi ellátás, a GYES, a gyermekintézmények és a lakások építése jelzik, hogy társadalmunk nemcsak „szívére”, de „vállára” is veszi az egyén számos terhét, gondját.

Ha megnézzük hogy a társadalom tagjai hogyan vesznek részt törvényes kötelességükön túlmenően a közösségi munkában, akkor itt is sok pozitív példáról adhatunk számot. Hiszen sokan vállalnak közhasznú társadalmi munkát, a szocialista brigádok tartalmi munkája gazdagodik. A kommunista szombatok szép eredményeket hoznak, a fiatalok az építőtáborokban, az őszi betakarításoknál eredményesen közreműködnek, az önkéntes véradó-mozgalom immár teljesen ingyenesen, szépen fejlődik.

Az állampolgárokat is tehát mindinkább a szocialista közösségi magatartás jellemzi. Eppen ezzel a tendenciával válik mindinkább leküzdhetővé az a kispolgári magatartás, amely még nem ritkán fellelhető. Ennek anyagi elemei éppúgy veszélyesek, mint a politikai kispolgáriság. A közömbösség, a beképzelttség, a kapkodás, az irreális követelések támogatása, mind olyan kispolgári magatartásformák, amelyekkel szemben politikai eszközökkel szükséges a harcot felvenni. A nevelőmunka hatásosságának e téren is sok tartaléka van még.

Szocialista közgondolkodásunkban nem ellentmondások nélkül alakul a szocialista családi élet, a magánélet tisztességének súlya és jelentősége. Mi elutasítjuk a családi perspektívtalanságáról vallott polgári nézeteket. Hiszen igazi funkcióját csak a szocializmus viszonyai között tudja kibontakoztatni. Úgy látjuk, hogy az utóbbi évtizedekben a családi élet feltételei gyorsabb ütemben fejlődtek, mint a szocialista családi életre nevelés. Ez utóbbiban néhány éve tapasztalható változás. Hiszen a javuló feltételek nem szilárdítják automatikusan a családi kapcsolatokat. A válások száma a körülmények javulásával párhuzamosan nem csökkent, hanem emelkedett. Demográfiai helyzetünk nem alakult a kívánt mértékben. Nőtt az állami gondozott gyermekek száma. A családban olykor „megfordul” a közgondolkodás, és a termelés—elosztás—fogyasztás sorrendje fordítva alakul. Vannak irreális szülői nézetek a gyermek tehetségéről. A nők bekapcsolása a társadalmi termelésbe és a közéletbe nem hozta mindig magával az otthoni új munkamegosztást. A kettős neveléssel még mindig találkozunk, pedig már a mai szülők növekvő aránya is a mi társadalmunkban nevelkedett. Ez pedig egy idő után nevelésünk önkritikája. Sokat kell még tenni azért, hogy a mai gyermekekben azt a szülőt is neveljük, aki holnap partnere lesz az iskolai oktató-nevelő munkának.

A szocialista közgondolkodás néhány tényezőjéről szoltunk, nem a teljesség igényével, inkább a problémakör továbbgondolására ösztönözve. A megtett út nagyszerű eredményei nem csökkenthetik a holnapért érzett felelősségünket. Közgondolkodásunkban mind meghatározóbbak a szocialista elemek, de még nem kevés ettől elütő megnyilvánulással találkozunk. Az eredmények, a tapasztalatok megadják a problémák megoldásának újút és módját is.

A történelemben a jövőről sokféle kép alakult ki. Sok évezredes múltja van a jövő útja keresésének Delphoitól a futurologiáig. Voltak nagy álmodozók, a jövő megsejtői, nagy utópisztikus szocialisták. A társadalmi jövő tudatos megtervezése azonban csak a marxizmus-leninizmus alapján lehet. Ehhez szükséges a szocialista társadalom-építés tapasztalata, a szocialista fejlődés nemzetközi tendenciáinak elemzése. Napjainkban, a fejlett szocialista társadalom építésének mai szakaszában hazánkban is már mindinkább elmondható József Attila szavaival, a hogy a „tudatos jövőbe” látunk, és ennek alapján tudjuk formálni a közgondolkodás irányát is. Hazánkban az MSZMP XI. kongresszusa pártunk programnyilatkozatában mintegy két évtizedes konszolidált fejlődés tanulságai alapján másfél—két évtizedes társadalmi jövőtervet fogadott el. E jövőterv jelenben adódó, de sok szempontból a múltban gyökerező törekvéseinek közgondolkodással fejlesztésében sokat tehet a honismeret. Hiszen a honismeret nevéből adódóan ismereteket gyűjt, feldolgozza és továbbítja azokat. Mindezt azonban olyan formában, hogy a „Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül” szép gondolatát segíti megvalósítani.